

In memoriam

Ljerka Gašparović (1923.–2015.)

Sanja Cvetnić

Na početku vrućega zagrebačkog ljeta, 25. lipnja 2015., u devedeset i trećoj godini života napustila nas je mr. sc. Ljerka Gašparović, povjesničarka umjetnosti i muzejska savjetnica u mirovini. Tako je elegantnim hodom u povijest odšetala jedna od posljednjih predstavnica naraštaja koji je zadužio struku utkavši u nju mnoge svijetle i trajne niti, a sve strogu vremenu usprkos.

Ljerka Gašparović rođena je 1923. godine u Novskoj, u imućnoj i uglednoj građanskoj obitelji Gal. Obitelj je ubrzo preselila u Osijek gdje je njezin dvije godine stariji brat Miroslav Gal postao vrhunski atletičar, državni prvak u lakoatletskim disciplinama i u godinama oko 1940. najbrži trkač na kratke staze u Europi. Poraće je za obitelj Gal donijelo nesigurnost i strah. Ljerka Gal udala se i preselila u Zagreb, potom upisala studij povijesti umjetnosti i diplomirala 1958. godine. Dvije godine prije toga, 29. siječnja 1956., bila je među članovima-osnivačima Društva povjesničara umjetnosti Hrvatske, tada još pod imenom Društva historičara umjetnosti Narodne Republike Hrvatske. Za Društvo je ostala trajno vezana, tako da je pola stoljeća nakon osnutka, u svojim osamdesetim godinama, aktivno sudjelovala u njegovim tijelima (Povjerenstvo za nagrade), a potom još nekoliko godina odlazila na stručna putovanja. S osobitim je zanimanjem pratila *Biennale* u Veneciji do 2009. godine osobno, a potom putem prikaza objavljenih u tisku. U razgovoru s Jozefinom Dautbegović za Personalni arhiv MDC-a 2004. godine savjetovala je mladim povjesničarima umjetnosti (i muzealcima općenito) sustavno praćenje literature, nastavak obrazovanja u struci, a povrhu svega neposredni doživljaj umjetnina: »To bi trebalo: što je moguće više putovati, obilaziti muzeje [...]. To je posao gdje se treba biti vrlo ozbiljan, organiziran i pedantan. Treba dubinski ići u probleme.« Osvrt na stručni život i ostavštinu jedne od prvih članica Društva povjesničara umjetnosti trajno nas podsjeća

kako se grade solidni temelji struke: kroz znanstvene radove (ona je objavljivala najviše u *Peristilu* i *Bulletinu JAZU*), kroz stručni rad vezan uz radno mjesto – u njezinu slučaju brojne izložbe i kataloge tih izložbi u Strossmayerovoj galeriji i u Gliptoteci HAZU (prije JAZU) u Zagrebu – te kroz ustrajan rad za svoju struku i ... za svoje Društvo.

Članak Ljerke Gašparović *O aktivnosti Ivana Komersteina u Hrvatskoj*, objavljen u *Peristilu* (1975.–1976.), jedan je od najviše navođenih ne samo u potonjim studijama o kiparu Komersteineru nego i o onodobnoj drvenoj skulpturi i altaristici u Hrvatskoj i Sloveniji. Pripreman je dugo i s ozbiljnošću kojom su autori nekoć – prije nego što su časopisi razvrstani u razrede A1, A2 i »nekategorizirane« te prije nego što je trebalo hitro sakupljati bodove za znanstvena napredovanja – pristupali zadatku oblikovanja vlastita istraživanja u članak. Njihova je odgovornost prema tom zadatku bila rezultat svijesti da vrijednošću objave postupno utječu na vlastiti ugled u stručnoj zajednici ali i na ugled časopisa. Ta je studija o Komersteineru zacijelo pridonijela ugledu *Peristila*, a napisana je na osnovi još šireg istraživanja okupljena u magistarskom radu Ljerke Gašparović *Drveni oltarni retabli XVII. stoljeća na teritoriju sjeverozapadnog dijela Banske Hrvatske* (1965.) koji je obranjen na Filozofskom fakultetu u Zagrebu pod mentorstvom profesora Tihomila Stahuljaka, prvog predsjednika Društva.

Ljerka Gašparović radila je »na magisteriju« usporedno sa zadacima radnog mjesta koji su bili različiti od problema drvene skulpture, jer se po dovršetku studija zaposlila u Strossmayerovoj galeriji starih majstora u Zagrebu kao kustosica. Priredila je izložbe i objavila kataloge koji su neizostavni dio povijesnoumjetničke biblioteke: *Katalog izložbe Bogišićeve zbirke u Cavtatu* (1959.), *Jerolim Miše* (1966.), *Juraj Škarpa* (1988.), a na još većem broju – danas bismo rekli izložbenih projekata – surađivala je s akademikom Ljubom Babićem

i dr. sc. Vinkom Zlamalikom, dvojicom ravnatelja Strossmayerove galerije u vrijeme njezina radnog vijeka (*Bela Csikos – Sesia*, 1964., *Paolo Veneziano i njegov krug*, 1967., *Memorijalna zbirka Maksimilijana Vanke*, 1968., *Izložba odabranih djela iz zbirke Ante Topić Mimare*, 1969., *Sto godina Strossmayerove galerije 1884.–1984.*, 1984., i drugi). Za prvo predstavljanje Mimarinih sakupljačkih uspjeha – kada je dio zbirke poklonio Strossmayerovoj galeriji – Ljerka Gašparović dobila je Nagradu grada Zagreba. U akademijnim izdanjima (osim za *Bulletin* i za *Ljetopis JAZU*), kao i za potrebe enciklopedijskih izdanja Leksikografskog zavoda napisala je brojne članke vezane uz slikarstvo, od leksikonske natuknice o okvirima (koja bi i danas bila izazov) do prikaza izložbi poput *Crivelli e Crivelleschi* koju je u Veneciji priredio Pietro Zampetti (1961.), iznimno popularne i s dva izdanja istoimena kataloga. Nakon izložbe kojom je pak obilježena stogodišnjica Strossmayerove galerije Ljerka Gašparović napustila je kustosko mjesto u galeriji i preuzela dužnost ravnateljice Gliptoteke. Ostala je na čelu te ustanove do mirovine (1984.–1989.). U vrijeme njezina ravnateljstva u koncepciju *Trijenala hrvatskoga kiparstva* (drugo i treće izdanje) uvedene su nagrade pa su prvoovjenčani 1985. godine bili Ivan Lesiak, Ante Rašić i Marija Ujević Galetović (jednakovrijedne nagrade), a 1988. godine prvi je put dodijeljena Velika nagrada i dobio ju je Branko Ružić.

Ljerka Gašparović sudjelovala je u stvaranju kulturnog života i kulturne politike Zagreba ne samo kao kustosica i ravnateljica nego je osamdesetih godina 20. stoljeća bila poz-

vana na rad u Komisiju za otkup umjetnina Samoupravne interesne zajednice za kulturu grada Zagreba.

Naraštaj kojem je pripadala Ljerka Gašparović bio je rođen u predahu globalnih ratova da bi ga u najljepšoj mladosti, kao dvadesetogodišnjake, zahvatio Drugi svjetski rat i iskušenja ideologija. Velika Povijest provalila je u njihove živote bez kucanja i ostavila traga s kojim se svatko nosio na svoj način. Povijest umjetnosti mnogima je bila sretan odabir s kojim su mogli pobjeći od stvarnosti u bolji svijet. Ako su prema današnjim procjenama i imali »starinski« način pisanja, ako im i pokoja atribucija nije izdržala desetljeća, ako se danas čini da su im katalogi izložaba bili skromni u usporedbi sa suvremenim divot-izdanjima, za taj naraštaj – bez računala i interneta, a katkada i bez mogućnosti kupnje knjiga, s crno-bijelim analognim fotografijama i aparatima u koje se umetao film (koji se potom trebao razviti u negative i tek onda iz njih dobiti pozitivne), bez brze prepiske, bez pristupa međunarodnim stipendijama, bez digitaliziranih baza i s malo sredstava za znanstvena istraživanja – svaki pomak u struci dostojan je poštovanja. Mudri fratři već stoljećima uče novake: »Triebla potomstvo znati i svrhu svojih starih milosrđe imati«, a Društvo povjesničara umjetnosti kroz sjećanja na preminule članove, kroz skupove i zbornike posvećene hrvatskim povjesničarima umjetnosti radi upravo to: zahvaljuje kolegama koji su spustili koplje, a poučava novake koji ga dižu. Dok god žele slušati i čitati »kako zbore zrela ljeta«, kako je napisao davno Antun Gustav Matoš u nezaboravnu sonetu posvećenom Ljerki.